

Uwagi wstępne

Zamieszczone w niniejszym tomie studia i szkice stanowią część dorobku naukowego autorki. O włączeniu ich do zbioru zdecydował nie tyle fakt ich jakiejś szczególnej ważności, ile to, że koncentrują się one wokół trojkiej problematyki badawczej, której autorka poświęciła swój całozyciowy trud. Na plan pierwszy wśród zamieszczonych tu prac wysuwa się komparatystyka, która – wyraźnie wyeksponowana w części pierwszej – nie znika jednakże z pola widzenia działów następnych. Część drugą stanowią studia dotyczące problematyki gatunków literackich, część trzecią wreszcie prace, będące próbą ukazania, jak niektóre ważne dzieła literatury polskiej zostały przytłumaczone na język czeski oraz jak przekład mógł wpłynąć na ich konkretyzację u nowego odbiorcy, a tym i na ich funkcjonowanie w odmiennym niż polskie środowisku językowo-literacko-kulturalnym.

Prezentowane tu studia i szkice dzieli spora rozpiętość lat, ale ważniejsze są sprawy, które je łączą. A łączy je przede wszystkim miejsce powstania – Brno. Są one bowiem pokłosiem sytuacji i procesów badawczych, w jakich kształtowało się slawistyczne środowisko akademickie morawskiej metropolii, wyznaczające sobie pola badawcze, zakres problematyki a także wybór metodologii. Widać to szczególnie w pojmowaniu komparatystyki, która w tomie niniejszych studiów zajmuje nie tylko stanowisko naczelne, ale też sama zmienia swe treści w dążeniu do opanowania materiału literackiego z różnych punktów widzenia: od klasycznie rozumianego literaturoznawstwa porównawczego typu związków kontaktowych (z tradycyjnymi pytaniami genetycznymi o źródła i zależności) aż po genologię porównawczą i komparatystykę wkraczającą w poszczególne interpretacje określonego dzieła literackiego w procesie przekładu.

We wszystkich stwierdzanych powinowactwach starano się wypunktowywać nie tyle sam fakt współzależności (na czym nierzadko poprzestawała komparatystyka tradycyjna), ile trud przyswajania i przejmowania elementów obcej literatury we wzajemnych czesko-polskich kontaktach literackich. Tak pojmowana komparatystyka bliższa jest więc dzisiejszej „intertekstualności” niż dawniejszej literaturze porównawczej, określanej czasem kąśliwie pogardliwym mianem „wpływowologii”.

Autorka studiów (za znakomitą uczoną polską, Stefanią Skwarczyńską) uważa, iż każda myśl spekulatywna, teoretycznoliteracka wymaga sprawdzenia w konkretnym materiale, który chroni teorię literatury przed pokusami ahistoryczności. Ten też punkt widzenia starała się zachować w zgromadzonych tu

studiach i rozprawach, które wyraźnie i mocno zakotwiczone zostały w dziełach literackich, przynależnych do dwu pokrewnych sobie, ale i zdecydowanie odrębnych i oryginalnych kultur narodowych. Pamięć o różnicach skłania autorkę wyboru ku temu, by precyzowanie uogólniających sądów historyczno- i teoretycznoliterackich łączyć nieustannie z pytaniami o indywidualizację autorskich technik literackich. Nacisk w tomie spoczywa bowiem nie na abstrakcyjnych rozważaniach teoretycznych, lecz na aplikacji pewnych postaw badawczych do konkretnych dokonań literackich, a to w momentach, gdy obie poddane oglądowi literatury – polska i czeska – spotykały się i wzajemnie inspirowały.

Wielorakość tematyczna i rozpiętość historyczna zamieszczonych w tym tomie studiów (od Kochanowskiego po współczesność) może budzić pewne zdziwienie. Przy bliższym przyjrzeniu się im jednakże łatwo dostrzec, iż studia te posiadają określoną przyległość problemową i tematyczną, a zagadnienia jedynie marginesowo zasygnalizowane w grupie pierwszej, znajdują swoje rozwinięcie w grupie drugiej, mają więc wobec siebie charakter komplementarny (np. prace dotyczące związków twórczości K. H. Máchy z literaturą polską czy sprawa swoistego zaprzeczenia kategorii wzniosłości w *Sonetach krymskich* Machara i problematyka gatunkowa formy noszącej nazwę „hospodská historka“, będącej uwy pukleniem w czeskiej literaturze mikrofilozofii codzienności, podkreśleniem jej „niezwykłej zwyczajności“).

Różnorodność zawartych w tomie tekstów może być do pewnego stopnia wytłumaczona i przez okoliczności ich powstania: niektóre z nich zostały sformułowane w swym zasadniczym zrebie jako referaty, a następnie dopiero rozwinięto je w formę obecną. Inne związane były z literackimi rocznicami, których polonista zagraniczny nie może i nie powinien przeoczyć.

Przyczyny i racje swoistości niniejszego zbioru studiów wynikają również z jego zamierzonej wielofunkcyjności. Teksty te mają nie tylko prezentować fragment brneńskiej polonistyki literaturoznawczej; układ problemów podejmowanych przez nie ma także ambicje dydaktyczne. Prace te mają być w jakimś sensie wprowadzeniem do świadomego odbioru teoretycznych prac polskich, dotyczących nauki o literaturze, mają otworzyć studentów polonistyki na bogactwo współczesnej humanistyki, usiłującej opanować dzieło literackie w jego różnych aspektach: jako **fakt** historyczny, społeczny, kulturowy, ale także jako **wyraz** indywidualności twórcy, czy wreszcie jako **twór językowy**, swoiście wewnętrznie zorganizowany w jedną całość semantyczną i artystyczną. Książka więc ma pomóc młodemu czytelnikowi zorientować się, jak w konkretnych przypadkach można wykorzystać współczesne metodologie nauk o literaturze dla pogłębienia własnej postawy hermeneutycznej. Tak pomyślanemu celowi dydaktycznemu ma służyć nie tylko układ problemowy książki, ale i język poszczególnych studiów i szkiców. Część z nich pozostawiono w ich pierwotnej, czeskiej wersji. Oboczność występującego w pracach polskich i czeskich słownictwa

(przy obecnym braku dwujęzycznego polsko-czeskiego słownika terminów literackich) może mieć tutaj swoje praktyczne znaczenie.

I jeszcze jedna uwaga. Każdy wybór ma ograniczoną pojemność. Także i tutaj pominięto wiele studiów z naukowego dorobku autorki, bowiem układają się one w odrębne ciągi problemowe (mimo obecności w nich spraw poruszanych w tomie niniejszym). Do takich wyodrębniających się grup należą np. prace poświęcone czeskiej polonistyce literaturoznawczej czy recepcji Reymonta w Czechach. Być może zostaną one opublikowane oddzielnie.

Na zakończenie pragnęłabym podziękować Instytutowi Slawistyki Uniwersytetu im. T. G. Masaryka w Brnie i jego kierownikowi, prof. PhDr. Ivo Pospíšilovi, DrSc. za zachętę do przygotowania niniejszego wyboru studiów oraz za serdeczną gościnność, przejawiającą się we włączeniu tego tomu do planów wydawniczych brneńskiej oficyny uniwersyteckiej.

Krystyna Kardyni--Pelikánová

